

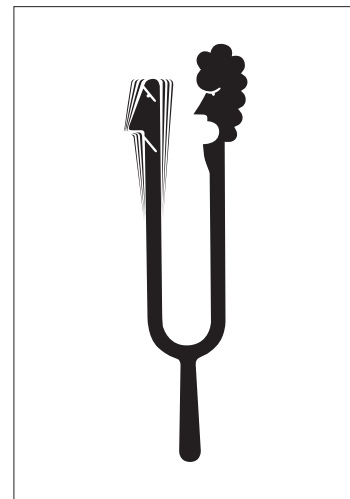
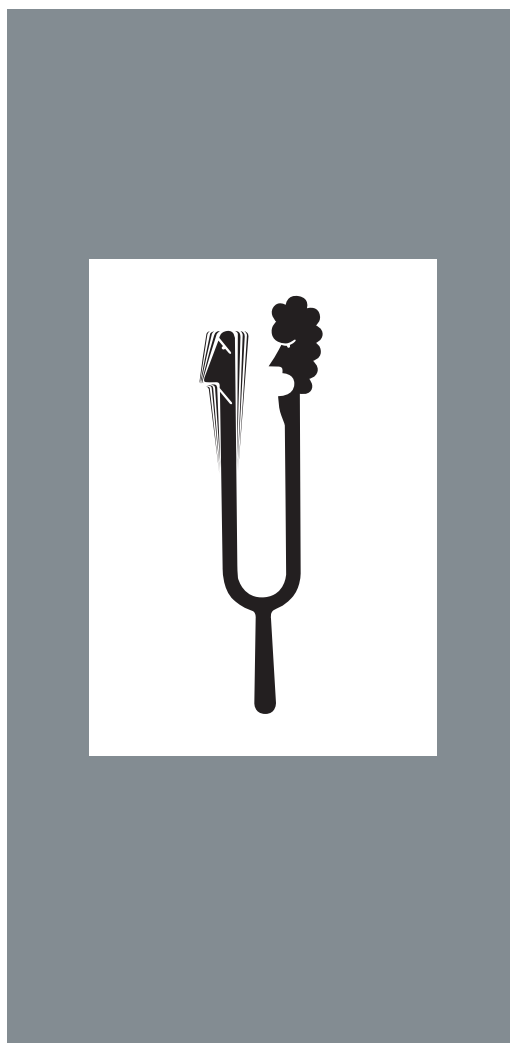
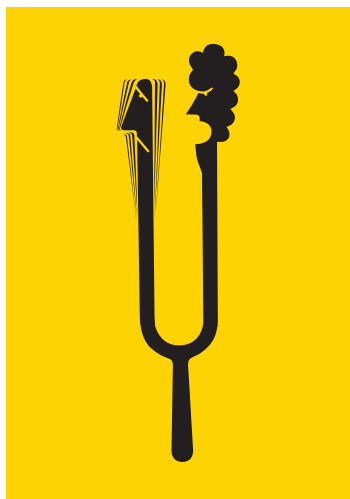
Стоян Дечев

1

по повод юбилея на проф. д-р Иван Газдов

Настоящият текст, посветен на юбилея на проф. д-р Иван Газдов, е писан и предназначен специално и преди всичко за „Изкуство и критика“ – издание на Националната художествена академия, на която проф. Газдов отдаде (колкото и невероятно да е) цели петдесет и три години и с този своеобразен рекорд той стана едва ли не нейно олицетворение в наши дни. Завършил при легендарния проф. Александър Поплилов, само след три години той се връща в нашата Алма матер като асистент, изминава пътя „от редник до генерал“ и остава в нея като преподавател до ден днешен. За времето на своето пребиваване в Академията той посещава европейски културни центрове, висши училища за изкуство, донася чужд опит, пише програми, неизброими рецензии за дипломници, рецензии и становища за хабилитации на преподаватели, книги, които пряко обслужват учебно-образователния процес. Като асистент, доцент, професор, завеждащ дълго време Катедра „Плакат и визуална кому-

никация“, участва в работата на академични съвети, комисии, журита и органи на управление в НХА; организира изложби на студенти и ги протежира в професионалната им реализация; основава Клуб „Визуална фантазия“; създава школата на авторския плакат – идеята, на която стават носители първо неговите ученици; обучава почти четири поколения студенти. От 1999 до 2003 година проф. Иван Газдов е ректор на Националната художествена академия в едно трудно, противоречиво и динамично не само за изкуството и културата време, като прави безпрецедентни дотогава опити да постави Академията на достойно и заслужено място в обществения ни живот и да възстанови нейния имидж на културна институция с водещо значение в нашето изобразително изкуство. Не е пресилено да се каже, че присъствието на проф. Газдов в НХА е съществено дял и особена част от нейната история и живот, а следващите думи за него са малък жест на благодарност и признание.

Изкуството е натрошено огледало, в чиито разпилени парчета се оглежда какво ли не. От историята и културата на човечеството до нарцисизма и снобизма на самозвани „артисти“. В строшевините на българското изкуство едно парче с изненадващо правилна и логична форма, напомняща съвършените фигури от античната математика, отразява с „черно сияние“ и изискана естетика неизчерпаемата визуална фантазия на художника проф. Иван Газдов. Сега, според календара, заедно с високосните години проф. Газдов трябва да е на седемдесет и пет... Но тази астрономическа мярка не може да измери количеството на неговите мисли и чувства, съмнения и колебания, радости и възторзи, както и размера на неговите интелектуални усилия в живота и изкуството. Не могат да се претеглят тежестта на огорченията и светлината на надеждите, находките му в изобразителното ни изкуство и триумфалните им успехи! Дори и най-кратката биография на

проф. Газдов със своя обем и качество на научния му и творчески актив може да парализира и най-амбициозното съзнание. Неговите художествени открития – „Авторски плакат“ и „Графикатура“ – обогатиха не само българската, но и световната изобразителна култура. Размахът и мащабите на неговата педагогическа дейност и школата на авторския плакат положиха фундамента на съвременната българска графика чрез нейните многобройни носители. Неговото теоретично мислене, неизчерпаема евристичност и художествена съзидателност го направиха заслужено и справедливо кавалер на всички възможни почести и награди. Неговата непрестанна, нестихваща, кипяща творческа енергия не само озонира и оксигенира модерното изкуство, но беше, е и навярно ще бъде оня авангард, който ще предизвиква и стимулира вълните на паралелни или последващи художествени феномени, чиято интерференция ще надхвърли националните стандарти.

Не е по силите на текст като този да представи проф. Иван Газдов и неговите творчески достижения в своята пълнота и качество. Това е сегашна и бъдеща задача на нашата изкуствоведческа сензитивност, затова изоставям широките булеварди на задълбоченото изследване и поемам по една единствена пътека, която ще ни изведе до същия връх. Ще я извървя спонтанно и емоционално не като изкуствовед или критик, а като художник, който може да замръзне пред картина на Ян Матейко, но може и да се разплаче пред една майсторски скроена буква. А и изкуството на проф. Иван Газдов е толкова единно, органично и равностойно в своите прояви, че разглеждането на само 1 (една) работа е достатъчно, за да облее нейната светлина осъществените му артистични намерения. Това и предпочитам да направя... Вземам със затворени очи едно от многобройните издания на проф. Газдов. Отварям страница с острието на нож, произволно връзан в книжното тяло, както гадаистите са потърсили, намерили и избрали името си да да и погледът ми пада върху работа на тема „Звук“, получила Специалната награда на името на Хигезо Конго от VII Международен конкурс за карикатура на вестник „Юмиури Шимбун“ през 1986 година в Токио. От сега нататък условно ще наричам тази работа „Звук“.

Гледам работата „Звук“ (този израз съм научил от Кенет Кларк). Какво може да се каже за нея? Нищо! И това е силата на истинското изкуство – да те парализира, да те остави без думи, без гръх, да гледаш и да немееш пред един кристал, събрал блясъка от концентрацията на идеи, мисли, чувства и художествено майсторство. Емоцията от преживяването е истински културен шок. Той е толкова силен, че сковава разсъдъка и рационалното мислене. Когато отмине горещата вълна на възторга, следва удоволствието на осъзнатото разбиране за неговите причини. „Звук“ – една единствена дума с бариерна абстрактност, която според определението на музикознанието е шум с определена и постоянна честота. Явление, което не е намерило още своето пълно обяснение, както и самата природа на музиката и нейното възприемане. В това мълчно за графична интерпретация блато проф. Газдов намира най-чистия, най-бистрия, най-първичния първоизточник на звука, неговия корен и начало, неговия извор и еталон – камертона. Това обуславя, подсказва и обещава развързка в обществено значими територии на културата – може би музика... И... неочакван обрат – неподозирано и изненадващо (но не съвсем, защото образът се възприема за секунди!) вилката на камертона завършва с нещо толкова далечно от представата за звук, че работата ЗАВУЧАВА със социалната мащабност на идеята,

заявена с категоричността на неоспорим документ – „Черно на бяло“ – черно на жълто. Това остроумие, изобретателност, находчивост и евристичност кърнти с кръсъка на осъдителната невъздържаност и агресивност, със стонете на обидата и оскърблението, с колебанията и вибрациите на човешката лабилност. Отскубнато от неговата физическа природа, очистено от лепкавата битовост, явлението „звук“ е ръкоположено в обществено значим проблем. Извечният неразрешим конфликт между жената и мъжа в семейството и вън от него, в междуличностните отношения въобще, в които драматичното, комичното и трагичното често са неразпознаваеми, но победителят и потърпевшият са винаги предизвестени. Потвърждение на всеизвестната истина, че дамата е камертонът на живота. Думата на мъжа е закон. Думата на жената е поправката в закона. „Най-тежката война, която съм водил, е с жена ми Олимпия“ (Филип Македонски). Но работата е пълна със звуци дори в „буквалния“ смисъл на думата „звук“ – кръсъците на жената; мълчанието (звукът на тишината) на мъжа; трептенето на камертона; самият камертон, който със своите пропорции, изящество, гъвкавост, интазис, оптически и визуални пулсации сам по себе си е вече звук, дори музика. Тази концентрация на мисловност би била похабена в разточителството на цветовете и форми и крайният аскетизъм и лаконичност в изразните средства е оня необходим и наложителен инструмент, с който най-оглушително може да зазвучи идеята в художествен образ. Има безброй форми с претенциите за изкуство, но би било наивно да се приемат за такива, само защото напомнят за него. Не всеки текст с еднакво дълги редове и рими е поезия, не всяко свирене е музика, не всяко кълчене е танц и не всяко изображение е изкуство. В „Звук“ сертификатът за изкуство е решителният, недвусмислен силует, липсата на пространственост, чистотата и изяществото на линията, максималният контраст, преплитането на форми и тяхното взаимно доизграждане, монументалност и бравурност, „недоуказаност“ и „безцветност“... Стил и вкус! Фигурите са композирани хералдически – обърнати нагясно¹ – и срещат погледа с предизвикателна безапелационност, без да бягат като уплашени, страхливи лъвове в безграмотни и гилетантски гербове. Главите не са една срещу друга – това би създавало впечатлението за спор, скандал, диалог или назидание... Нищо от това! Те са точно в една посока, не за да потвърдят констатацията на Екзюпери², а напротив – за да натоварят ситуацията с нейните крайни „углавни“ форми – морално убийство от упор. С мазохистична лапидарност, египетска простота и графична семплост, героите носят своя характер и в

¹ В хералдиката посоките ляво-дясно се определят от страната на война, който носи щита.

² „Влюбени са не тези, които се гледат един друг, а тези, които гледат в една посока“.

„най-незначителните“ си детайли. Заобленият нос и симпатичната плешивост в мъжката глава опъват струните на съпричастието и съчувствието за споделяне на доброта и отстъпчивост, на безпокойство и безпомощност. Във формата на веждите и устата или по-точно в тяхната успоредност и влизането им от фона в черното е заключена цяла една философия на художествени принципи, графична култура и рафиниран художествен вкус, дешифрирането на които е привилегия само на истински образования и сериозно подготвен специалист. Линиите наляво и надясно, ТРИ на брой (три са и краищата на камертона), с които фигурата трепери, а не трепти, стене, а не звучи, са не само императив на изобразителните закони, но и сакралност на числото ТРИ, натоварено с необозрима семантика в духовната практика на човечеството. От нея избирам ТРИ позиции – ритмичната структура на „хайку“, терцините на Данте и триадите на Хегел... Защото в цялата работа ненапратливо може да бъде почувстван синтезът на диалектическо мислене, далекоизточна естетика и ренесансова поезия. Но вибрацията, в нейната деликатност и непрекъснатост, се осъществява всъщност от нежните връхчета в края на контурите, чиято функция не остава скрита за възпитаното око. Те напомнят калиграфската следа на перото, която строи метриката на ритъма, пулсира и звучи в красотата на писаните букви. Женската глава в своето състояние е много повече от психологически портрет. Белег на агресия са дори нейните размери и буйната коса. Носът – изострена кама, устата е беззъба, долната челюст – издигната напред, а окото – навъсено. Свирепост на акула?... По-лошо – менторство, надменност и презрение. Двете глави притежават и възрастова характеристика, възхитително постигната чрез подходящи пропорции и пестелива деформация, а оттам и намек

за времето, когато най-често избуява плевелът на непоносимостта. Работата „Звук“ е толкова ясна, директна, четлива и разбираема като послание и толкова фина, изящна, елегантна и богата като графика, че може да се възприеме за миг, а да се гледа вечност. И едва ли някой подозира, допуска и предполага колко труд е вложен, за да изглежда, че е направена без труд, без усилие, че изобразеното си е съществувало без причина, съвсем естествено и винаги е било. Няма по сигурен признак за съвършенство в изкуството от илюзията на възприемащия, че и той би могъл да го постигне, защото е много близко до ума... Да, но никои, все пак, не е могъл да го измисли!

Авторът определя работата си като зората на стила „Графикатура“, но със своята чистота, знаковост и универсалност тя не се побива във видовете изкуства и техните жанрове. Тя може да бъде с еднакъв успех и пощенска марка, и фасада на сграда, карикатура, плакат, поздравителна картичка, изящна или приложна графика, живописна картина, малка, монументална или кинетична пластика... Тя би стояла еднакво подходящо, приятно или авторитетно в обреден дом за младоженци или фоайе на дипломатическа мисия, в заседателна зала на академия на науките или здравно заведение... Тя е един шлифован диамант, който със своята художествена ювелирност би бил гордост в съкровищницата на всяка култура.

За пръв път видях тази работа веднага след връщането ѝ от конкурса в Япония. Тя толкова ме впечатли, че нейната награда ми се стори принизяване. Така високо ми изглеждаше това постижение, че то не бе съизмеримо с никаква оценка и класация. Времето утвърди и ще потвърждава неговата несъизмеримост, както и недостижимата култура на неговия автор.